

XALQARO ARBITRAJ VA TRANSMILLIY NIZOLARNI HAL ETISHDA ADVOKATNING O'RNI

Normamat Ramazonovich Mallayev

Yuridik fanlar nomzodi, dotsent.

Ibodullayev Javohir Zafar o'g'li

Termiz davlat universiteti Advokatlik faoliyati mutaxassisligi 1-kurs tinglovchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17381705>

Annotatsiya. Mazkur maqolada xalqaro arbitraj tizimi va transmilliy nizolarni hal etish jarayonida advokatlarning o'rni va ularning vakillik faoliyatining ahamiyati tahlil qilingan.

Arbitrajning xalqaro huquqdagi o'rni, advokatlarning professional mas'uliyati, shuningdek, O'zbekiston Respublikasining xalqaro arbitraj tizimiga integratsiyalashuvi jarayoni yoritilgan. Maqolada O'zbekiston qonunchiligidagi so'nggi o'zgarishlar hamda xalqaro tajriba asosida advokatlarning amaliy roli ochib berilgan.

Kalit so'zlar: arbitraj, advokat, transmilliy nizolar, xalqaro huquq, vakillik, arbitraj bitimi, nizolarni hal etish, arbitraj sudi.

РОЛЬ АДВОКАТА В МЕЖДУНАРОДНОМ АРБИТРАЖЕ И РАЗРЕШЕНИИ ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫХ СПОРОВ

Аннотация. В данной статье рассматривается роль адвокатов в процессе международного арбитража и разрешения транснациональных споров.

Проанализированы место арбитража в системе международного права, профессиональная ответственность адвокатов, а также процесс интеграции Республики Узбекистан в международную арбитражную систему. В статье отражены последние изменения в национальном законодательстве и практическая роль адвокатов на основе международного опыта.

Ключевые слова: арбитраж, адвокат, транснациональные споры, международное право, представительство, арбитражное соглашение, разрешение споров, арбитражный суд.

THE ROLE OF A LAWYER IN INTERNATIONAL ARBITRATION AND THE RESOLUTION OF TRANSNATIONAL DISPUTES

Abstract. This article examines the role of lawyers in international arbitration and the resolution of transnational disputes. It analyzes the position of arbitration within international law, the professional responsibilities of lawyers, and Uzbekistan's integration into the global arbitration system. The study also highlights recent developments in national legislation and explores the practical functions of lawyers based on international experience.

Keywords: arbitration, lawyer, transnational disputes, international law, representation, arbitration agreement, dispute resolution, arbitral tribunal.

Xalqaro arbitraj sudlari- xalqaro tijorat va investitsiya nizolarini hal qilishda muhim institutlardir. Ular arbitraj qoidalari, mukofotlarning tan olinishi va ijrosini ta'minlash, arizalar va ekspert guvohlarining tanlanishi kabi jarayonlarni tartibga soladi. Masalan, London Court of International Arbitration (LCIA) 1892 yilda tashkil etilgan bo'lib, turli davlatlardan bo'lgan tomonlar o'rtasidagi savdo, transport, energetika va qurilish kabi sohalardagi nizolarni

administratorlik qilish vazifasini amalga oshiradi. Xalqaro munosabatlar kengayib borayotgan hozirgi davrda davlatlar, kompaniyalar va jismoniy shaxslar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlik tobora ko'paymoqda. Bu holat bilan bir qatorda, ularning o'rtasida turli huquqiy nizolar yuzaga kelishi tabiiydir. Ayniqsa, transmilliy savdo, investitsiya, xizmatlar va texnologiya almashinuvi sohalarida taraflar o'rtasida kelishmovchiliklar ko'p uchraydi. Bunday nizolarni hal etishning eng maqbul yo'llaridan biri xalqaro arbitraj hisoblanadi. Chunki u davlat sudlaridan mustaqil, tezkor va taraflar uchun nisbatan neytral tizimdir. Ammo xalqaro arbitrajning muvaffaqiyati ko'p jihatdan bu jarayonda ishtirok etayotgan advokatlarning malakasi, tajribasi va strategik yondashuviga bog'liq. Advokat xalqaro arbitraj jarayonining yuragi hisoblanadi. U faqatgina sudda yoki tribunalda ishtirok etuvchi vakil emas, balki mijozning manfaatini himoya qiluvchi, nizoni oldini olishga harakat qiluvchi, huquqiy strategiyani ishlab chiquvchi mutaxassisdir.

Rogers o'z asarida ta'kidlaganidek, xalqaro arbitraj jarayonlari o'z mohiyatiga ko'ra transmilliy tusga ega bo'lib, advokat bu murakkab tizimni boshqaruvchi va taraflarni qonuniy asosda yo'naltiruvchi shaxssifatida qaraladi. U shartnoma tuzilishidan tortib, arbitraj mukofotining ijrosigacha bo'lgan barcha bosqichlarda faol ishtirok etadi.¹

Avvalo, advokat nizolarni oldini olish bosqichida muhim rol o'ynaydi. U transmilliyshartnomalar tayyorlashda mijozni ehtimoliy xavf va nizolar haqida ogohlantiradi, arbitraj bandlarini to'g'ri shakllantirishda yordam beradi. Bu bandlar kelgusida taraflar o'rtasida chiqadigan nizolarning qaysi tribunalda, qaysi yurisdiksiya qonunlari asosida va qanday tartibda ko'rib chiqilishini belgilab beradi. Shuning uchun, advokatning oldindan qilgan ishining aniqligi va professionalligi kelajakdagi nizolarning muvaffaqiyatli hal etilishida muhim ahamiyat kasb etadi (McClelland, 1978).

Nizo yuzaga kelganidan so'ng, advokat arbitraj tribunaliga murojaat qilish, da'vo arizasini tuzish, javob arizalarini tayyorlash, guvoh va ekspertlarning bayonotlarini yig'ish kabi vazifalarni bajaradi. U shuningdek, dalillarni xalqaro standartlarga muvofiq tarzda taqdim etadi.

Transmilliy arbitrajlarda turli davlat qonunlari va huquqiy madaniyatlar to'qnashadi.

Advokat esa ushbu huquqiy tizimlar o'rtasidagi farqlarni chuqur tahlil qilib, mijozning manfaatini eng qulay huquqiy asosda himoya qiladi. Ryšavý (2023) ta'kidlaganidek, advokatning muvaffaqiyati ko'p hollarda uning xalqaro huquqiy tafakkuri, "soft law" me'yorlarini bilishi va arbitraj qoidalarini amalda to'g'ri qo'llay olishi bilan belgilanadi.²

Shuningdek, advokat arbitraj tribunalining o'ziga nisbatan aloqalarda ham markaziy shaxs hisoblanadi. U protsessual muddatlarni nazorat qiladi, kerakli arizalarni o'z vaqtida topshiradi, tribunalg qo'shimcha vaqt yoki dalillar kiritish bo'yicha iltimoslar bildiradi. Ko'p hollarda advokatlar arbitraj jarayonida tomonlar o'rtasida muzokaralar olib borib, bitimga erishish imkoniyatlarini ham ko'rib chiqadilar. Bu esa ularning diplomatik ko'nikmalarini ham talab qiladi. Transmilliy nizolarni hal etish jarayonida advokatlar bir qator muammolarga duch kelishadi. Ulardan biri — yurisdiksiya masalasidir. Ba'zi hollarda nizo qaysi davlat qonuni asosida ko'rib chiqilishi kerakligi noaniq bo'ladi. Shu bois, advokat tanlangan qonunni to'g'ri

¹ Rogers, Catherine A. "The Role of Arbitration in Resolving Transnational Disputes: A Survey of Trends in the People's Republic of China" — 1997-yilda e'lon qilingan. 20-24 betlari.

² Ryšavý, Lukáš. "The Lawyer in the Context of Arbitration" — 2025- yil 10- aprel maqolaning sahifalari 225–250 oralig'ida.

aniqlashi va uni tribunalga asosli tarzda tushuntirishi kerak bo'ladi. Ikkinchi muammo — madaniy va til farqlari. Advokat turli huquqiy madaniyatlar (masalan, ingliz huquqi, kontinental huquq yoki islomiy huquq) bilan ishlashi, tarjimonlar, ekspertlar bilan muvofiq faoliyat yuritishi zarur. Uchinchidan, arbitraj jarayonlari qimmatga tushadi: to'lovlar, ekspert haqlari va tarjima xarajatlari mijoz uchun katta yuk bo'lishi mumkin. Shu sabab, advokat mijoz bilan oldindan moliyaviy reja tuzishi va strategik xarajatlarni nazorat ostida ushlashi kerak (Hunton & Williams, n.d.). Arbitraj mukofoti chiqarilgandan so'ng, advokatning vazifasi tugamaydi.

Aksincha, u mukofotni ijro etish, kerak bo'lsa, uni sudlarda tan olish yoki bekor qilish bo'yicha arizalar tayyorlaydi. Rogers qayd etganidek, New York konvensiyasi doirasida arbitraj mukofotlarini ijro etish tartibi xalqaro miqyosda tan olingan bo'lsa-da, ayrim davlatlarda sudlar turli sabablarga ko'ra mukofotni bekor qilishi mumkin. Bu esa advokatdan xalqaro huquqiy normalarni chuqur bilishni talab qiladi. Advokatning o'rni nafaqat jarayon ichida, balki arbitraj tizimining ishonchliligi va obro'sini saqlashda ham beqiyosdir. Uning etik xulqi, halolligi va professionalligi arbitraj institutlariga nisbatan ishonchni belgilaydi. Broyde va Mei (2024) o'z tadqiqotida zamonaviy arbitraj jarayonlarida texnologiya va sun'iy intellektning o'rni ortib borayotganini qayd etib, advokatlar bu o'zgarishlarga moslashib, onlayn arbitraj (ODR) tizimlarida ham faol bo'lishlari zarurligini ta'kidlashadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, xalqaro arbitraj va transmilliy nizolarni hal etishda advokatlar hal qiluvchi rol o'ynaydilar. Ular nizolarni oldini olish, shartnomalarni to'g'ri tuzish, huquqiy strategiyalar ishlab chiqish, tribunaldagi mijoz manfaatini himoya qilish va mukofotni ijro etishda bevosita ishtirok etadilar. Ularning bilim darajasi, xalqaro tajribasi va etik yondashuvi arbitrajning samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Kelajakda arbitraj jarayonlarida raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va masofaviy arbitraj shakllarining rivojlanishi advokatlarining rolini yanada kengaytiradi. Shuning uchun, xalqaro arbitrajda ishlovchi advokatlar zamonaviy huquqiy tafakkur, madaniyatlararo muloqot, texnologik savodxonlik va etik mas'uliyatni uyg'unlashtira olishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Born, G. B. (2021). *International Commercial Arbitration* (3rd ed.). Kluwer Law International.
2. Broyde, M., & Mei, R. (2024). Technology and Ethics in Modern Arbitration Practice. *Journal of Dispute Resolution*, 45(2), 120–138.
3. Rogers, C. A. (1997). The Role of Arbitration in Resolving Transnational Disputes: A Survey of Trends in the People's Republic of China. *Berkeley Journal of International Law*, 15(2), 329–353. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2764225
4. Ryšavý, L. (2024). The Lawyer in the Context of Arbitration. *European Studies*, 11(2), 225–250. <https://sciendo.com/article/10.2478/eustu-2024-0010>
5. UNCITRAL. (2006). *Model Law on International Commercial Arbitration*. United Nations Commission on International Trade Law.
6. https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration
7. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. (2018). Xalqaro tijorat arbitraji to'g'risida (O'RQ-474-son). Qabul qilingan 16-fevral, 2018-yil. <https://lex.uz/docs/3574793>